

Meta-evaluation and Meta-analysis of External Quality Evaluation Reports, Higher Education Level

Nonglak Wiratchai
Wanee Jetchamnongnuch

ABSTRACT

The three purposes of this research were 1) to evaluate the quality of the external quality evaluation reports of higher education level using meta-evaluation. 2) to synthesize the external quality evaluation reports of higher education level using meta-analysis, and 3) to propose the guidelines and policies for the development of the higher education institutions and for the external quality evaluation of The Office for National Education Standards and Quality Assessment (ONESQA). This documentary research evaluated and synthesized forty-two external quality evaluation reports of higher education institutions, all of which were approved by ONESQA. Data were collected using the evaluation meta-evaluation checklist, two research evaluation forms and four data recording forms. Data were analyzed employing descriptive statistics, ANOVA, regression analysis, SEM and content analysis.

The meta-evaluation results revealed that most of the external quality evaluation reports of higher education institutions had high quality based on meta-evaluation checklist. The report quality was at good to excellent on utility standard, fair on feasibility standard, propriety standard and accuracy standard. The comparison of higher education institution groups across jurisdiction revealed that the report quality of the public university group was significantly and practically higher than that of the Ratchabhat university group. The external quality evaluation format and method of all reports were in accord with the external quality evaluation specified by ONESQA. Most of the reports were fair, only a few were good and only one was excellent in quality. The meta-analysis results revealed that the higher education institutions were different in terms of context, characteristics and fields of study. The ONESQA approach, standards and indicators for the external quality evaluation of higher education institutions were appropriate, except for the standard number 1, 2 and 4 were multi-dimensional ones, the content of which should be improved. The strengths of the external quality evaluation of the higher education institution were a) the unity of evaluation process; b) the comprehensive information framework for the evaluation standards, indicators and criteria; and c) the clarity of the evaluation reports, the results of which were useful for the improvement of the higher education institutions. The weakness of the external quality evaluation of the higher education institution that required an improvement a) the difference among the external quality evaluation reports, some of which had such a complete essence and details that they could clearly revealed the institution perspectives in any aspects while most of which, despite their relevant format as specified, had limited essence; and b) each of the external quality evaluation teams had somewhat different potentiality which might affect and yield different quality of the external quality evaluation reports. However, these results were rather tentative that required further confirmation, because of the nature of the pilot meta-evaluation.

การประเมินอภิมาน และการวิเคราะห์อภิมาน รายงานผลการประเมินคุณภาพภายนอกระดับอุดมศึกษา

นางลักษณ์ วิรัชชัย
วรรณิ์ เจตจำนงนุช

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้มี 3 ประการ คือ (1) เพื่อประเมินคุณภาพรายงานการประเมินคุณภาพภายนอกสถาบันอุดมศึกษา ตามหลักการประเมินอภิมาน (meta-evaluation) (2) เพื่อสังเคราะห์รายงานการประเมินคุณภาพภายนอกสถาบันอุดมศึกษา ตามหลักการวิเคราะห์อภิมาน (meta-analysis) และ (3) เพื่อนำเสนอเป็นแนวนโยบาย และแนวทางในการพัฒนาการสถาบันอุดมศึกษา และการประเมินคุณภาพภายนอกของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) การวิจัยเอกสารครั้งนี้ เป็นการสังเคราะห์รายงานการประเมินคุณภาพภายนอกสถาบันอุดมศึกษา ที่ได้รับการรับรองจาก สมศ.แล้ว จำนวน 42 ฉบับ การรวบรวมข้อมูลใช้แบบรายการตรวจสอบสำหรับการประเมินอภิมาน แบบประเมินคุณภาพงานวิจัย 2 ชุด และแบบบันทึกข้อมูล 4 ชุด การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติบรรยาย การวิเคราะห์ความแปรปรวน การวิเคราะห์ถดถอย การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการประเมินอภิมานพบว่า รายงานการประเมินคุณภาพภายนอกสถาบันอุดมศึกษาส่วนใหญ่มีคุณภาพตามมาตรฐานการประเมินอภิมาน โดยมีมาตรฐานด้านอัตตประโยชน์ระดับดีถึงดีมาก มาตรฐานด้านความเป็นไปได้ระดับพอใช้ มาตรฐานด้านความเหมาะสมขอธรรม และมาตรฐานด้านความถูกต้องระดับดีพอใช้ เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มสถาบันอุดมศึกษาแยกตามต้นสังกัด พบว่า คุณภาพของรายงานกลุ่มมหาวิทยาลัยของรัฐสูงกว่ากลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และทางปฏิบัติ รูปแบบและวิธีการประเมินคุณภาพภายนอกส่วนใหญ่ตรงตามข้อกำหนดการประเมินคุณภาพภายนอกของ สมศ. โดยคุณภาพของรายงานส่วนใหญ่อยู่ในระดับดีพอใช้ มีรายงานจำนวนน้อยที่มีคุณภาพระดับดี และมีฉบับเดียวที่มีคุณภาพระดับดีเยี่ยม ผลการวิเคราะห์อภิมานพบว่า สถาบันอุดมศึกษามีลักษณะแตกต่างกันหลากหลายในเรื่องของบริบท ลักษณะ และกลุ่มสาขาวิชา ส่วนวิธีการประเมินมาตรฐาน และตัวบ่งชี้สำหรับการประเมินคุณภาพภายนอกสถาบันอุดมศึกษาของสมศ.มีความเหมาะสม แต่มาตรฐาน 1,2,4 เป็นมาตรฐานพหุมิติที่ควรปรับปรุง จุดเด่นของการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษา ได้แก่ ก) ความมีเอกภาพของกระบวนการประเมิน ข) การกำหนดขอบข่ายสารสนเทศในมาตรฐานและตัวบ่งชี้การประเมิน รวมทั้งทั้งเกณฑ์การประเมินที่สมบูรณ์ และ ค) ความชัดเจนของรายงานการประเมิน ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสถานศึกษา ส่วนที่เป็นจุดที่ควรปรับปรุงของการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษา ได้แก่ ก) รายงานการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษาที่แตกต่างกัน เพราะรายงานการประเมินบางฉบับมีสาระและรายละเอียดที่มีความสมบูรณ์ ทำให้เห็นภาพฉายด้านคุณภาพของสถานศึกษาทุกแง่มุม ในขณะที่รายงานส่วนใหญ่มีสาระค่อนข้างจำกัด แม้จะมีสาระตรงตามกรอบที่กำหนดไว้ ข) ทีมงานประเมินคุณภาพภายนอกแต่ละทีมมีศักยภาพในการดำเนินงานแตกต่างกันอยู่บ้าง ซึ่งอาจมีผลให้รายงานผลการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษามีคุณภาพแตกต่างกัน อย่างไรก็ตามผลการวิจัยนี้เป็นเพียงผลขั้นต้นซึ่งต้องตรวจสอบต่อไป ตามธรรมชาติของการประเมินอภิมานที่เป็นการวิจัยนำร่อง

ความเป็นมา

การดำเนินการเพื่อให้เป็นไปตามบทบัญญัติหมวด 6 ว่าด้วยมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษาแห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 รัฐบาลจึงได้ตราพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) หรือเรียกสั้น ๆ ว่า สมศ. พ.ศ. 2543 ซึ่งใน หมวด 1 มาตรา 8 กำหนดให้สมศ.มีอำนาจหน้าที่หลัก 6 ประการ คือ

- 1) พัฒนาระบบการประเมินคุณภาพภายนอก กำหนดกรอบแนวทาง และวิธีการประเมินคุณภาพภายนอกที่มีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับระบบประกันคุณภาพของสถานศึกษาและหน่วยงานต้นสังกัด
- 2) พัฒนามาตรฐานและเกณฑ์สำหรับการประเมินคุณภาพภายนอก
- 3) ให้การรับรองผู้ประเมินภายนอก
- 4) กำกับดูแล และกำหนดมาตรฐานประเมินคุณภาพภายนอกที่ดำเนินการโดยผู้ประเมินภายนอก รวมทั้งให้การรับรองมาตรฐาน ทั้งนี้ในกรณีจำเป็นหรือเพื่อประโยชน์ในการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาระบบการประเมินคุณภาพภายนอก สมศ.อาจดำเนินการประเมินคุณภาพภายนอกเองก็ได้
- 5) พัฒนาและฝึกอบรมผู้ประเมินภายนอก จัดทำหลักสูตรการฝึกอบรม และสนับสนุนให้องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ หรือวิชาการ เข้ามามีส่วนร่วมในการฝึกอบรมผู้ประเมินภายนอกอย่างมีประสิทธิภาพ และ
- 6) เสนอรายงานการประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา ประจำปีต่อคณะรัฐมนตรี รัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และสำนักงบประมาณ เพื่อประกอบการพิจารณาในการกำหนดนโยบายทางการศึกษา และการจัดสรรงบประมาณเพื่อการศึกษา รวมทั้งเผยแพร่รายงานดังกล่าวต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และสาธารณชน

ปัจจุบันนี้ สมศ. (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน), 2545) ได้พัฒนาระบบ อนุมัติ และประกาศใช้รูปแบบการประเมินภายนอกระดับอุดมศึกษา สำหรับสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องถือปฏิบัติ เมื่อเดือนกรกฎาคม 2545 ได้ดำเนินการรับรองและแต่งตั้งผู้ประเมินภายนอกและได้ดำเนินการประเมินสถาบันอุดมศึกษาตั้งแต่ปีงบประมาณ 2545-2546 จำนวน 100 แห่ง ในเดือนกันยายน 2547 มีรายงานการประเมินคุณภาพภายนอกที่สมศ.ให้การรับรองรายงานผลการประเมินแล้ว 42 ฉบับ สมศ.ควรที่จะมีการสังเคราะห์สรุปรายงานการประเมินคุณภาพภายนอกของสถาบันอุดมศึกษา ในลักษณะที่เป็นการสังเคราะห์งานวิจัย (research synthesis) ตามหลักการวิเคราะห์ห่อภิมาณ (meta-analysis) (Glass, 2000; Hedges and Olkin, 1985; Hunter and Schmidt, 1990; นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542; วรณี อริยสินสมบุญ, 2545) และการประเมินงานประเมิน หรือการประเมินอภิมาณ (meta-evaluation) (Scriven, 2003; Stufflebeam, 2002; สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ และนงลักษณ์ วิรัชชัย, 2547; นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2547; สุวิมล ว่องวานิช, 2547) เพื่อสรุปรายงานผลการประเมินคุณภาพการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษา ต่อสถาบันอุดมศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อสังเคราะห์รายงานการประเมินคุณภาพภายนอกของสถาบันอุดมศึกษา ที่ สมศ.ให้การรับรองรายงานผลการประเมินแล้ว ประจำปีงบประมาณ 2545-2546 จำนวน 42 ฉบับ เป็นการวิจัยนำร่อง โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

- 1) เพื่อประเมินคุณภาพรายงานการประเมินคุณภาพภายนอกสถาบันอุดมศึกษาตามหลักการประเมินอภิमान (meta-evaluation)
- 2) เพื่อสังเคราะห์รายงานการประเมินคุณภาพภายนอกสถาบันอุดมศึกษา ตามหลักการวิเคราะห์อภิमान (meta-analysis)
- 3) เพื่อนำเสนอเป็นแนวนโยบาย และแนวทางในการพัฒนาการสถาบันอุดมศึกษา และการประเมินคุณภาพภายนอกของ สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.)

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

การประเมินอภิमान (meta-evaluation) หมายถึง กระบวนการประเมินงานประเมิน/นักประเมิน อย่างมีระบบ ประกอบด้วยการรวบรวมข้อมูลสารสนเทศจากงานประเมิน/นักประเมิน เพื่ออธิบาย ให้คุณค่าและตัดสินคุณค่าว่างานประเมิน/นักประเมินมีความเหมาะสมสอดคล้องกับเกณฑ์ (criteria) มาตรฐาน (standard) ที่กำหนดไว้หรือไม่ อย่างไร รวมทั้งการสังเคราะห์และใช้ผลการประเมินงานประเมิน/นักประเมินในการพัฒนาคุณภาพการประเมิน/นักประเมิน ทั้งในส่วนที่เป็นการประเมินเดิม และการประเมินอภิमानด้วย การประเมินอภิमानจัดเป็นการประเมินซ้อน การประเมิน เป็นพันธกิจ ซึ่งนักประเมินทุกคนควรจะทำ เพื่อให้ได้แนวทางการปรับปรุง ได้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาระเบียบวิธีการประเมินต่อไป สำหรับการประเมินอภิमानในการวิจัยครั้งนี้ มีลักษณะแตกต่างจากการประเมินอภิमानทั่วไป ตรงที่มีการใช้หลักการประเมินและหลักการสังเคราะห์ที่สมบูรณ์ โดยใช้แบบรายการตรวจสอบสำหรับการประเมินอภิमानที่พัฒนาโดย Stufflebeam (1999) ในกระบวนการประเมินอภิमान และใช้หลักการวิเคราะห์อภิमान (meta-analysis) ในการสังเคราะห์ผลการประเมินอภิमान

การวิเคราะห์อภิमान (meta-analysis) หมายถึง การสังเคราะห์งานวิจัยเชิงปริมาณแบบหนึ่ง ที่นักวิจัยนำงานวิจัยซึ่งศึกษาปัญหาวิจัยเดียวกันจำนวนหลายเรื่องมาศึกษาวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางสถิติ โดยมีวัตถุประสงค์หลักสองประการ คือ เพื่อตรวจสอบคุณภาพงานวิจัย และเพื่อสรุปสังเคราะห์รายงานวิจัยทุกเรื่อง ประมวลผลให้ได้ข้อสรุปผลการวิจัยที่มีความกว้างขวางลุ่มลึกกว่าผลงานวิจัยที่นำมาสังเคราะห์แต่ละเรื่อง ได้เป็นองค์ความรู้จากงานวิจัยที่นำมาสังเคราะห์ซึ่งสามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อไปได้ ข้อมูลสำหรับการสังเคราะห์งานวิจัยประกอบด้วยข้อมูลสองส่วน ส่วนแรก

เป็นข้อมูลจากผลการวิจัยแต่ละเรื่อง วัดในรูปดัชนีมาตรฐาน (standard index) ข้อมูลส่วนที่สองเป็นข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะงานวิจัยที่นำมาสังเคราะห์ หลักการในการสังเคราะห์งานวิจัย เป็นการใช้กระบวนการทางสถิติวิเคราะห์มาวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อตอบคำถามวิจัยรวม 3 ประเด็น ประเด็นแรกคือ การบรรยาย (description) ดัชนีมาตรฐาน ประเด็นที่สอง คือ การวิเคราะห์แยกส่วนความแปรปรวน (decomposition of variance) ของค่าดัชนีมาตรฐาน และประเด็นที่สาม คือ การอธิบาย (explain) ความแปรปรวนในดัชนีมาตรฐาน

ดัชนีมาตรฐาน (standard index) หมายถึง ค่าสถิติที่นักวิจัยพัฒนาขึ้นเพื่อใช้แทนระดับขนาดอิทธิพล (effect magnitude) ของอิทธิพลจากตัวแปรสาเหตุที่มีต่อตัวแปรตาม อันเป็นผลการวิจัยจากงานวิจัยแต่ละเรื่องที่นำมาสังเคราะห์ ดัชนีมาตรฐานที่ใช้ในการสังเคราะห์งานวิจัยทั่วไปประกอบด้วย ขนาดอิทธิพล (effect size) ซึ่งเป็นดัชนีมาตรฐานสำหรับการวิจัยเชิงทดลอง ประมาณค่าได้จาก ‘ผลต่างระหว่างค่าเฉลี่ยกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ซึ่งทำให้เป็นคะแนนมาตรฐานโดยการหารด้วยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน’ และสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (correlation coefficient) ซึ่งเป็นดัชนีมาตรฐานสำหรับงานวิจัยเชิงสหสัมพันธ์

เกณฑ์การประเมิน (evaluation criteria) หมายถึง ข้อกำหนดสำหรับใช้เป็นฐานในการเปรียบเทียบว่า ข้อมูลที่ได้จากการประเมินนั้นได้ผลตามเป้าหมายและ/หรือวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงไร ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์การประเมินจำนวน 2 ชุด ชุดแรก คือ มาตรฐานการประเมินอภิमानของ The Joint Committee on Standards for Educational Evaluation ประกอบด้วยมาตรฐานรวม 4 มาตรฐาน ได้แก่ มาตรฐานด้านอรรถประโยชน์ (utility = U) ที่ประกันได้ว่าการประเมินคุณภาพภายนอกมีสารสนเทศสมบูรณ์ ชัดเจน มีคุณค่า ทันเวลา และเป็นประโยชน์ต่อสถานศึกษา รวม 7 ตัวบ่งชี้ มาตรฐานด้านความเป็นไปได้ (feasibility = F) ที่รับรองได้ว่าการประเมินคุณภาพภายนอกมีการปฏิบัติที่เหมาะสม ใช้เวลาและทรัพยากรประหยัด และคำนึงถึงอำนาจทางการเมืองในสถานศึกษา รวม 3 ตัวบ่งชี้ มาตรฐานด้านความเหมาะสมขอธรรมเนียม (propriety = P) ที่รับรองว่าการประเมินคุณภาพภายนอกสอดคล้องกับจรรยาบรรณและสิทธิมนุษยชน รวม 8 ตัวบ่งชี้ และมาตรฐานด้านความถูกต้อง (accuracy = A) ที่รับรองว่าการประเมินคุณภาพภายนอกมีการวิเคราะห์และบรรยายบริบท การระบุแหล่งสารสนเทศและการได้มาซึ่งสารสนเทศที่มีคุณภาพ รวมทั้งการวิเคราะห์สารสนเทศที่มีความถูกต้องตรงตามหลักการ และมีการประเมินอภิमानชุดที่สอง คือ มาตรฐานการประเมินที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากข้อกำหนดของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา ในการจัดทำรายงานการประเมินคุณภาพภายนอกสถาบันอุดมศึกษา

รายงานการประเมินคุณภาพภายนอกสถาบันระดับอุดมศึกษาที่ใช้เป็นข้อมูลสำหรับ การวิจัยครั้งนี้ หมายถึง รายงานการประเมินคุณภาพภายนอกสถาบันอุดมศึกษา ที่ได้รับการประเมินภายนอก และสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา ให้การรับรอง รายงานผลการประเมินแล้ว ในปีงบประมาณ 2545-2546 จำนวน 42 ฉบับ

ประโยชน์ของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้จะได้รายงานผลการสังเคราะห์สรุปรายงานการประเมินคุณภาพภายนอก ของสถาบันอุดมศึกษา ได้แนวทางในการพัฒนาหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินคุณภาพภายนอก ระดับอุดมศึกษาของสมศ. และได้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับระดับความเข้มแข็งและคุณภาพของสถาบัน อุดมศึกษาแต่ละแห่งว่า มีความแตกต่างกันมากน้อยเพียงใด มีความซ้ำซ้อนของงาน และมี อุปสรรคปัญหาของสถาบันแต่ละสถาบันอย่างไร อันจะใช้เป็นแนวทางในการจัดลำดับความสำคัญ ของการพัฒนา และการวางแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาในภาพรวมได้อย่างถูกต้องตาม หลักการประกันคุณภาพ รวมทั้งการกำหนดนโยบายการศึกษาระดับอุดมศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยครั้งนี้แบ่งเป็น 2 ระยะ (phase) ระยะแรก เป็นการประเมินอภิมานเพื่อ ประเมินระดับคุณภาพรายงานการประเมินคุณภาพภายนอก โดยใช้เกณฑ์มาตรฐานการประเมิน อภิมานของ The Joint Committee on Standards for Educational Evaluation (Stufflebean 2002) และเกณฑ์การประเมิน ตามรูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกระดับอุดมศึกษา ต่อจากนั้นเป็นการสังเคราะห์คุณภาพรายงานผลการประเมินคุณภาพภายนอก ส่วนระยะที่สอง เป็นการวิเคราะห์อภิมาน เพื่อประเมินคุณภาพของแบบแผนการวิจัยในรายงานผลการประเมิน คุณภาพภายนอก ตามหลักการวิเคราะห์อภิมาน ต่อจากนั้นเป็นการรวบรวมข้อมูล โดยการบันทึก สารจากรายงานผลการประเมินคุณภาพภายนอกและการสังเคราะห์คุณภาพของสถาบันอุดมศึกษา เครื่องมือวิจัย ประกอบด้วย แบบตรวจสอบรายงานประเมินอภิมาน แบบประเมินคุณภาพรายงาน 2 ชุด แบบบันทึกข้อมูล 3 ชุด การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้แยกเป็นสองส่วน การวิเคราะห์ ข้อมูลใช้สถิติบรรยาย การวิเคราะห์ตารางไขว้ การวิเคราะห์เปรียบเทียบ การวิเคราะห์ความแปรปรวน การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ และการวิเคราะห์ถดถอยแบบขั้นตอนระดับลดหลั่น การวิเคราะห์องค์ประกอบ การวิเคราะห์การจัดกลุ่ม และการวิเคราะห์วงกรอบข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการประเมินอภิमान

1.1 ลักษณะรายงานผลการประเมินคุณภาพภายนอกสถาบันอุดมศึกษา

รายงานผลการประเมินคุณภาพภายนอกสถาบันอุดมศึกษา มีลักษณะความแตกต่างระหว่างสถาบันค่อนข้างมาก เช่น ความหนาของรายงานแตกต่างกันมาก ตั้งแต่ 34-203 หน้า ข้อมูลที่เสนอในรายงานโดยเฉพาะส่วนที่เป็นข้อมูลดิบ มีความสมบูรณ์แตกต่างกันหลากหลาย คณะนักประเมินภายนอกมีจำนวนแตกต่างกันตั้งแต่ 4-14 คน จำนวนวันที่ตรวจเยี่ยมมีตั้งแต่ 2-25 วัน จำนวนครั้งที่ประชุมกับสถาบันมีตั้งแต่ 2-14 ครั้ง ระยะเวลาระหว่างการตรวจเยี่ยมกับการส่งรายงานแตกต่างกัน คือ มีรายงาน 11 ฉบับจาก 26 ฉบับ ที่มีระยะเวลาไม่เกิน 2 เดือน ส่วนรายงาน ฉบับที่เหลือใช้เวลานานตั้งแต่ 2-7 เดือน

1.2 คุณภาพของรายงานผลการประเมินคุณภาพภายนอกสถาบันอุดมศึกษา

ผลการประเมินโดยใช้มาตรฐานการประเมินอภิமானการประเมินโครงการของ The Joint Committee on Standards for Educational Evaluation สรุปได้ว่า รายงานส่วนใหญ่มีคุณภาพตามมาตรฐานการประเมินอภิमान โดยมีมาตรฐานด้านอรรถประโยชน์ (utility = U) ระดับดีถึงดีมาก มีมาตรฐานด้านความเป็นไปได้ (feasibility = F) มาตรฐานด้านความเหมาะสมชอบธรรม (propriety = P) และมาตรฐานด้านความถูกต้อง (accuracy = A) ระดับดีพอใช้ เมื่อพิจารณากลุ่มสถาบันอุดมศึกษาแยกตามสังกัดโดยใช้สถิติบรรยาย ได้ผลดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ค่าสถิติและผลการทดสอบข้อตกลงเบื้องต้นของคะแนนผลการประเมินอภิमान

Standard	TYPE	Mean	Std. Dev.	N
Utility (U)	public u	15.800	2.8201	10
	private u	14.571	2.376	14
	rajabhat u	12.889	1.676	18
	Total	14.143	2.475	42
Feasibility (F)	public u	4.700	1.703	10
	private u	3.214	.802	14
	rajabhat u	3.278	.752	18
	Total	3.595	1.211	42
Propriety (P)	public u	13.300	1.888	10
	private u	13.000	2.219	14
	rajabhat u	11.278	1.364	18
	Total	12.333	1.996	42
Accuracy (A)	public u	15.7000	5.4985	10
	private u	13.7143	2.2336	14
	rajabhat u	11.8333	2.4314	18
	Total	13.3810	3.6154	42
Box's Test of Equality of Covariance Matrices				
Box's M	F	df1	df2	Sig.
40.25348	1.682	20	3403.529	0.029
Levene's Test of Equality of Error Variances				
	F	df1	df2	Sig.
Utility (U)	1.026	2	39	0.368
Feasibility (F)	4.668	2	39	0.015
Propriety (P)	0.880	2	39	0.423
Accuracy (A)	2.975	2	39	0.063

ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนตัวแปรพหุนาม (MANOVA) พบว่ากลุ่มมหาวิทยาลัยของรัฐมีเวกเตอร์ค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงไป คือกลุ่มมหาวิทยาลัยเอกชน และกลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏ ทั้งนี้ผลการวิเคราะห์ Box's M Test และ Levene's Test พบว่าข้อมูลไม่ฝ่าฝืนข้อตกลงเบื้องต้นทางสถิติ เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลต่อด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวน (analysis of variance = ANOVA) พบว่าค่าเฉลี่ยของคะแนนผลการประเมินอภิमानทั้ง 4 มาตรฐานหลัก ของประชากรกลุ่มสถาบันอุดมศึกษาทั้ง 3 กลุ่ม มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ผลการทดสอบรายคู่ด้วยค่าสถิติ Bonferroni พบว่า ค่าเฉลี่ยผลการประเมินอภิमानทั้งสี่มาตรฐานของกลุ่มมหาวิทยาลัยของรัฐ และกลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

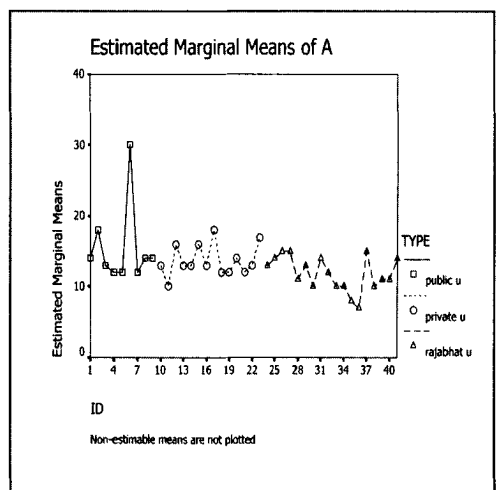
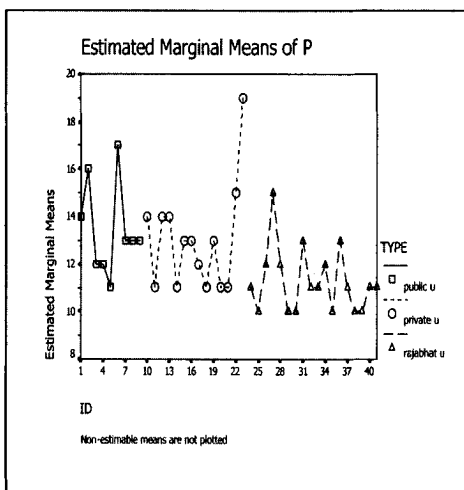
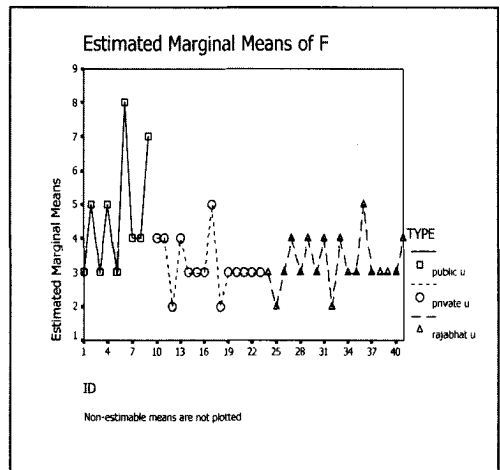
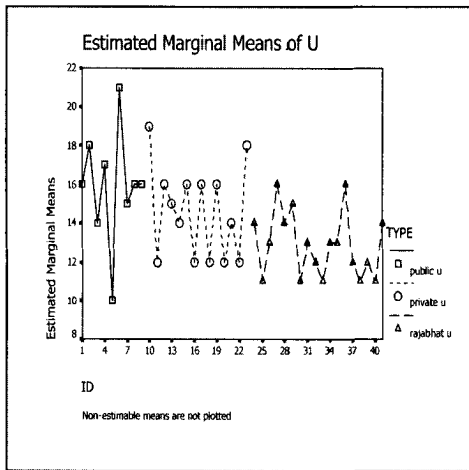
สรุปได้ว่าผลการทดสอบสมมุติฐานทางสถิติยืนยันว่ากลุ่มประชากรรายงานผลการประเมินคุณภาพภายนอกมหาวิทยาลัยของรัฐมีค่าเฉลี่ยผลการประเมินอภิมานสูงกว่ามหาวิทยาลัยราชภัฏ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนตัวแปรพหุนามของผลการประเมินอภิมาน

Effect		Value	F	Hyp. df	Error df	Sig.
TYPE	Pillai's Trace	0.484	2.949	8	74	0.006
	Wilks' Lambda	0.572	2.898	8	72	0.007
	Hotelling's Trace	0.650	2.845	8	70	0.009
	Roy's Largest Root	0.417	3.854	4	37	0.010
Tests of Between-Subjects Effects						
Source	Dependent Var.	SS	df	MS	F	Sig.
TYPE	Utility (U)	58.337	2	29.168	5.900	0.006
	Feasibility (F)	16.051	2	8.025	7.102	0.002
	Propriety (P)	35.622	2	17.811	5.439	0.008
	Accuracy (A)	98.448	2	49.224	4.388	0.019
Error	Utility (U)	192.806	39	4.944		
	Feasibility (F)	44.068	39	1.130		
	Propriety (P)	127.711	39	3.275		
	Accuracy (A)	437.457	39	11.217		
Corrected	Utility (U)	251.143	41			
	Feasibility (F)	60.119	41			
	Propriety (P)	163.333	41			
	Accuracy (A)	535.905	41			
U	R Squared = .232 (Adjusted R Squared = .193)					
F	R Squared = .267 (Adjusted R Squared = .229)					
P	R Squared = .218 (Adjusted R Squared = .178)					
A	R Squared = .184 (Adjusted R Squared = .142)					

หมายเหตุ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ด้วยค่าสถิติ Bonferroni พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ ของค่าเฉลี่ยระหว่างกลุ่มมหาวิทยาลัยของรัฐ และกลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏ

เมื่อนำคะแนนผลการประเมินอภิमानทั้ง 4 มาตรฐานหลัก มาสร้างแผนภูมิเส้นแสดงคะแนนผลการประเมินอภิमानแยกเสนอเป็นรายสถาบัน และแยกเสนอตามกลุ่มสถาบันรวม 3 กลุ่ม คือ กลุ่มมหาวิทยาลัยของรัฐ กลุ่มมหาวิทยาลัยเอกชน และกลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏ ได้แผนภูมิเส้นแสดงในภาพที่ 1 รวม 4 ภาพ ตามคะแนนผลการประเมินอภิमानตามมาตรฐานหลักทั้ง 4 มาตรฐาน คือ มาตรฐานด้านอัตตประโยชน์ (utility = U) มาตรฐานด้านความเป็นไปได้ (feasibility = F) มาตรฐานด้านความเหมาะสมขอปรกรรม (propriety = P) และมาตรฐานด้านความถูกต้อง (accuracy = A) จะเห็นได้ว่ารูปแบบของแผนภูมิเส้นทั้ง 4 ภาพ สอดคล้องกัน คะแนนผลการประเมินอภิमानของกลุ่มมหาวิทยาลัยของรัฐสูงกว่ากลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏ และจะเห็นได้ว่ามีความแตกต่างระหว่างคะแนนผลการประเมินอภิमानระหว่างสถาบันอุดมศึกษา ภายในแต่ละกลุ่มสถาบันอุดมศึกษาค่อนข้างสูง

ภาพที่ 1 แผนภูมิเส้นแสดงคะแนนผลการประเมินอภิमानเป็นรายสถาบัน และกลุ่มสถาบัน

1.3 คุณภาพสถาบันอุดมศึกษาจากผลการประเมินตามมาตรฐานและตัวบ่งชี้ของ สมศ.

ผลการประเมินคุณภาพสถาบันอุดมศึกษา ตามมาตรฐานและตัวบ่งชี้การประเมินคุณภาพภายนอกที่ สมศ.กำหนด พบว่าคุณภาพสถาบันอุดมศึกษามีความแตกต่างกัน เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์การจัดกลุ่ม (cluster analysis) สรุปได้ว่า สถาบันอุดมศึกษาที่มีคุณภาพสูงมี 8 สถาบัน สถาบันอุดมศึกษาที่มีคุณภาพรองลงไปมี 11 สถาบัน เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์วงกรอบข้อมูล พบว่า สถาบันอุดมศึกษา 5 สถาบันสามารถเพิ่มประสิทธิภาพได้อีก ซึ่งแสดงว่าผลการประเมินคุณภาพภายนอกของ สมศ. สะท้อนภาพที่เป็นจริงของสถาบัน

1.4 ความเหมาะสมของตัวบ่งชี้ในการประเมินวัดคุณภาพภายนอกของสถาบันอุดมศึกษา

ตามรูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกระดับอุดมศึกษาของ สมศ. ตัวบ่งชี้ทุกตัวตามมาตรฐานทั้ง 8 มาตรฐาน ควรบ่งชี้ถึงคุณภาพของสถาบันอุดมศึกษา ผลการวิจัยจากการวิเคราะห์โมเดลการวัด (measurement model) สรุปได้ว่า มาตรฐานการประเมินคุณภาพภายนอกระดับอุดมศึกษา มาตรฐานที่ 3, 5, 7 เป็นมาตรเอกมิติ (uni-dimension) ส่วนมาตรฐานที่ 1, 2, 4 เป็นมาตรพหุมิติ (multi-dimension) ที่ควรพิจารณาปรับปรุงแยกเป็นมาตรฐานย่อยในแต่ละมาตรฐานเป็นเอกมิติ ตามหลักการสร้างมาตรฐานและตัวบ่งชี้

1.5 ผลการประเมินคุณภาพนักประเมินภายนอก

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า นักประเมินภายนอกมีคุณสมบัติตามข้อกำหนดของ สมศ. เมื่อพิจารณาแยกตามสังกัดของสถาบันอุดมศึกษาพบว่าคณะนักประเมินภายนอกของมหาวิทยาลัยภาครัฐ มีวุฒิปริญญาเอก และมีตำแหน่งวิชาการระดับศาสตราจารย์ มากกว่าจำนวนนักประเมินภายนอกของมหาวิทยาลัยเอกชน และมหาวิทยาลัยราชภัฏ อยู่เล็กน้อย ส่วนนักประเมินภายนอกของมหาวิทยาลัยราชภัฏ มีจำนวนนักประเมินมีตำแหน่งวิชาการระดับรองศาสตราจารย์และอาจารย์ มากกว่าจำนวนนักประเมินภายนอกของมหาวิทยาลัยภาครัฐและเอกชนอยู่เล็กน้อย เมื่อพิจารณาตามภูมิภาคที่ตั้งของสถาบันอุดมศึกษา คณะนักประเมินภายนอกของสถาบันอุดมศึกษาที่ตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล มีวุฒิปริญญาเอก และมีตำแหน่งวิชาการระดับศาสตราจารย์ เป็นจำนวนมากกว่าจำนวนนักประเมินภายนอกของสถาบันอุดมศึกษาที่ตั้งอยู่ต่างจังหวัด เล็กน้อย

2. ผลการวิเคราะห์อภิมาน

การสังเคราะห์รายงานผลการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาครั้งนี้ มีข้อจำกัดเนื่องจากรายงานผลการประเมินคุณภาพภายนอกมีความแตกต่างกันระหว่างรายงานแต่ละฉบับ เพราะเป็นรายงานการประเมินคุณภาพภายนอกรอบแรก ซึ่ง สมศ.ให้แต่กรอบแนวทางการจัดทำรายงานกว้างๆ และให้อิสระนักประเมินภายนอกในการจัดทำรายงาน ความแตกต่างดังกล่าวสรุปได้สามประการ ประการแรก รายงานบางฉบับมีรายงานตัวบ่งชี้ย่อยที่มีข้อมูลขาดหายบางตัว ประการที่สอง รายงานผลการประเมินตัวบ่งชี้บางตัวไม่มีหลักฐานข้อมูลรองรับ และประการที่สาม การรายงานตัวแปรสภาพและบริบทของสถาบัน ในรายงานบางฉบับเป็นรายงานอย่างย่อ ไม่สมบูรณ์ สำหรับผลการวิเคราะห์อภิมานในการวิจัยครั้งนี้ สรุปได้ 5 ประเด็น ดังต่อไปนี้

2.1 คุณภาพรายงานผลการประเมินคุณภาพภายนอกตามเกณฑ์การวิเคราะห์อภิมาน

จากการประเมินโดยใช้เกณฑ์การประเมินคุณภาพตามหลักการวิเคราะห์อภิมาน ที่สร้างขึ้นตามเกณฑ์การประเมินคุณภาพภายนอกที่ สมศ.กำหนด พบว่า คุณภาพของรายงานมีคุณภาพค่อนข้างต่างกัน ตั้งแต่ระดับพอใช้ถึงระดับดีมาก รายงานผลการประเมินคุณภาพภายนอกระดับอุดมศึกษา ฉบับที่มีคุณภาพระดับพอใช้ เป็นเพราะสาระในรายงานไม่ครบสมบูรณ์ตามตัวบ่งชี้และมาตรฐานการประเมินคุณภาพภายนอกที่ สมศ.กำหนด หรือไม่มีการวิเคราะห์เชื่อมโยง อันเป็นประเด็นที่นักประเมินภายนอกของ สมศ. ควรพิจารณาปรับปรุงในการจัดทำรายงาน

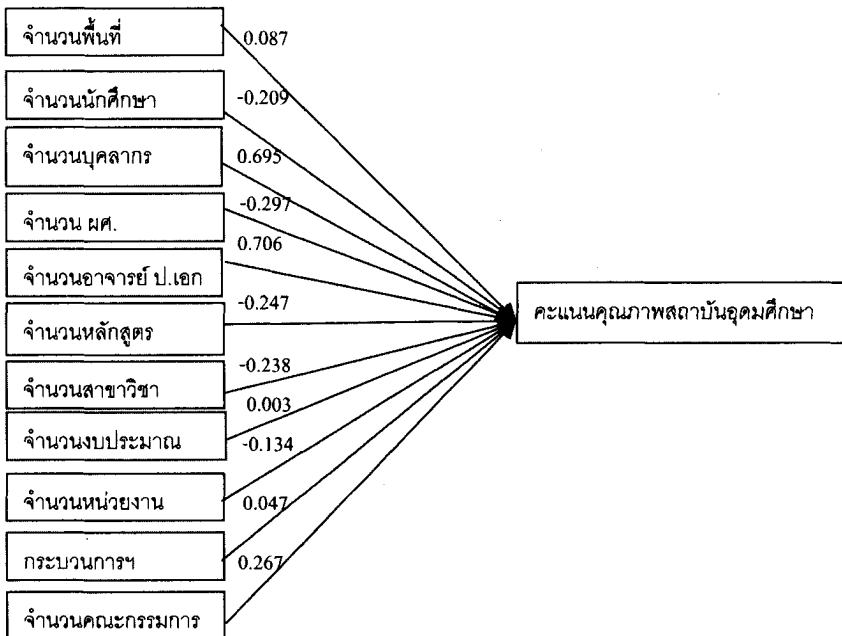
2.2 สภาพและบริบทของสถาบันอุดมศึกษา

สถาบันอุดมศึกษา 42 สถาบัน มีความแตกต่างหลากหลายในเรื่องสภาพ และบริบทของสถาบัน ผลการวิเคราะห์ที่น่าสนใจมีดังนี้ จำนวนคณะวิชาในสถาบันมีตั้งแต่ 2-19 คณะ โดยเฉลี่ยมี 7 คณะ เปิดสอนหลักสูตรปริญญาตรีภาคปกติ 2-84 หลักสูตร 7-107 สาขาวิชา ภาคสมทบ 3-22 หลักสูตร 4-35 สาขาวิชา เปิดสอนหลักสูตรปริญญาเอก 1-25 หลักสูตร ปริญญาเอกนานาชาติ 8 หลักสูตร ปริญญาโทภาคปกติ 1-101 หลักสูตร ภาคสมทบ 1-3 หลักสูตร ปริญญาโทนานาชาติ 5 หลักสูตร จำนวนนักศึกษา 315-47,744 คน โดยเฉลี่ย 12,217 คน จำนวนบุคลากร 81-12,920 คน โดยเฉลี่ย 1,598 คน บุคลากรสายสนับสนุนการสอน 17-10,560 คน ร้อยละบัณฑิตมีงานทำ 37.5-90.6 โดยเฉลี่ย 70.3 เงินเดือนเฉลี่ยของบัณฑิต 6,300-11,696 บาท อาจารย์ตำแหน่งศาสตราจารย์ 2-67 คน ผลการวิเคราะห์อภิมานที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อศึกษาความแตกต่างของสภาพและบริบทสถาบันระหว่างกลุ่มสาขาวิชา พบว่า มีความแตกต่างระหว่างกลุ่มสาขาวิชาหลายตัวแปร เช่น กลุ่มสาขาวิชาวิศวกรรมศาสตร์/สถาปัตยกรรมศาสตร์/เกษตรศาสตร์ มีจำนวนหลักสูตรปริญญาตรีสูงกว่ากลุ่มสาขาวิชาบริหารธุรกิจ/ศิลปกรรม/สังคมศาสตร์/มนุษยศาสตร์ มีจำนวนนักศึกษาระดับปริญญาตรีภาคปกติ สูงกว่ากลุ่มสาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ

2.3 อิทธิพลของสภาพและบริบท และตัวแปรปรับที่มีต่อคุณภาพสถาบันอุดมศึกษา

ผลการวิเคราะห์สหสัมพันธ์พบว่า ตัวแปรสภาพและบริบทมีความสัมพันธ์กับตัวแปรคุณภาพสถาบันอุดมศึกษา (QUALITY) ที่มีความสัมพันธ์สูงกับตัวแปรคุณภาพสถาบัน ทิศทางความสัมพันธ์เป็นบวก มีจำนวน 7 ตัวแปร ได้แก่ ตัวแปรจำนวนบุคลากร และตัวแปรจำนวนอาจารย์ที่มีวุฒิปริญญาเอก ตัวแปรจำนวนพื้นที่ทั้งหมด ตัวแปรจำนวนอาจารย์ตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ ตัวแปรจำนวนหลักสูตร ตัวแปรจำนวนงบประมาณที่ได้รับ และตัวแปรจำนวนคณะกรรมการประเมินคุณภาพภายนอก

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนที่เป็นเมทริกซ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร 12 ตัวแปร รวมค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ 66 ค่า จำแนกตามกลุ่มภูมิภาคสถาบันอุดมศึกษา 2 กลุ่ม รวม 132 ค่า แสดงให้เห็นว่ามีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ 50 ค่า ที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ระหว่างกลุ่มสถาบันอุดมศึกษาในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแสดงให้เห็นว่าในจำนวนตัวแปรต้น 11 ตัวแปร มีตัวแปรจำนวนบุคลากร และจำนวนอาจารย์วุฒิปริญญาเอก มีอิทธิพลทางตรงขนาดใหญ่ต่อตัวแปรตาม เท่ากับ 0.695 และ 0.706 ตามลำดับ ตัวแปรจำนวนผู้ช่วยศาสตราจารย์ จำนวนนักศึกษา จำนวนหลักสูตร จำนวนสาขาวิชา คณะกรรมการ และจำนวนหน่วยงาน มีอิทธิพลทางตรงค่อนข้างต่ำ เท่ากับ -0.297, -0.209, -0.247, -0.238, 0.267 และ -0.134 ตามลำดับ ส่วนตัวแปรกระบวนการ และงบประมาณมีขนาดอิทธิพลทางตรงต่อตัวแปรตามต่ำมาก ทิศทางบวก ขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.047 และ 0.003 ตามลำดับ ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 2 อิทธิพลทางตรงของตัวแปรลักษณะสถานศึกษาที่มีต่อคะแนนคุณภาพสถานศึกษา

2.4 ผลการสังเคราะห์จุดเด่นและจุดที่ควรพัฒนาของสถาบันอุดมศึกษา

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ที่ได้จากการรายงานจุดเด่นของสถาบันอุดมศึกษา โดยนักประเมินภายนอก สรุปได้ว่า สถาบันอุดมศึกษาที่มีคุณลักษณะเด่นครบทั้ง 8 มาตรฐาน มีสถาบันที่เป็นมหาวิทยาลัยของรัฐ 3 สถาบัน มหาวิทยาลัยเอกชน 1 สถาบันและ มหาวิทยาลัยราชภัฏ 7 สถาบัน

ผลการสังเคราะห์สรุปสาระจุดเด่น และจุดที่ควรพัฒนาของสถาบันอุดมศึกษาจากรายงานการประเมินคุณภาพภายนอกทั้ง 42 ฉบับ สรุปได้ว่าการรายงานจุดเด่น และจุดที่ควรพัฒนาไม่มีความเป็นเอกภาพ รายงานการประเมินคุณภาพภายนอกบางฉบับรายงานจุดเด่น จุดที่ควรพัฒนาในภาพรวม บางฉบับรายงานเป็นรายมาตรฐาน บางฉบับรายงานแยกเป็นคณะ บางฉบับมีการรายงานผสมกันระหว่างภาพรวมและคณะ หรือรายงานในแต่ละมาตรฐานและคณะเป็นต้น และรายงานการประเมินคุณภาพภายนอกทุกฉบับเป็นการรายงานข้อมูลจุดเด่น จุดที่ควรพัฒนาที่ไม่มีการเชื่อมโยงกันระหว่างมาตรฐานและตัวบ่งชี้ หากมีการเชื่อมโยงความสำคัญของจุดเด่น จุดที่ควรพัฒนาในมาตรฐานที่เกี่ยวข้องกัน จักเกิดความสอดคล้องและสมบูรณ์ในการประเมินสถาบันอุดมศึกษาต่อไปมากขึ้น

2.5 ผลการประเมินอภิมานการสังเคราะห์รายงานผลการประเมินคุณภาพภายนอก

ผลการประเมินแสดงให้เห็นว่า คุณภาพการประเมินอภิมานการสังเคราะห์รายงานผลการประเมินคุณภาพภายนอกสถาบันอุดมศึกษา โดยผู้วิจัย อยู่ในระดับดีทุกมาตรฐานทั้ง 4 มาตรฐาน ตามมาตรฐานการประเมินอภิมานการประเมินโครงการของ The Joint Committee on Standards for Educational Evaluation

3. การประมวลข้อค้นพบจากการประเมินอภิมานและการวิเคราะห์อภิมาน

ผู้วิจัยประมวลข้อค้นพบจากการประเมินอภิมานและการวิเคราะห์อภิมาน นำเสนอสาระแยกเป็น 3 ประเด็น ดังต่อไปนี้

3.1 คุณภาพของรายงานผลการประเมินคุณภาพภายนอกสถาบันอุดมศึกษา

3.1.1 ความเป็นเอกภาพของรายงานระหว่างสถาบัน

ผลการประเมินรายงานผลการประเมินคุณภาพภายนอกจำนวน 42 ฉบับ พบว่าการรายงานข้อมูลส่วนที่เป็นหลักฐานอ้างอิงยังไม่สมบูรณ์ มีข้อมูลที่ขาดหายบางส่วน โดยเฉพาะในการรายงานตัวแปรบางตัวที่จำเป็นและเป็นประโยชน์ต่อกรวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น จะเห็นได้ว่า รายงานการประเมินคุณภาพภายนอกสถาบันอุดมศึกษาที่แตกต่างกันในการรายงาน

ทำให้การสังเคราะห์รายงานผลการประเมินคุณภาพบางฉบับ เพื่อนำผลการประเมินไปใช้ประโยชน์ ไม่สามารถทำได้อย่างถูกต้องสมบูรณ์

3.1.2 *ความเหมาะสมของรายงานในการสังเคราะห์*

การประเมินอภิमानรายงานผลการประเมินคุณภาพภายนอกสถาบันอุดมศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยไม่สามารถทำการวิเคราะห์อภิमानได้เต็มรูปแบบเนื่องจากมีความแตกต่างในการรายงานตัวบ่งชี้ ซึ่งเกิดขึ้นจากสาเหตุสำคัญที่นำเสนอในที่นี้สองประการ ประการแรก การรายงานเฉพาะค่าของ ตัวบ่งชี้โดยไม่มีข้อมูลส่วนที่เป็นหลักฐานอ้างอิงรองรับ ทำให้การแปลความหมายตัวบ่งชี้ไม่สมบูรณ์ ประการที่สอง ความแตกต่างการรายงานตัวบ่งชี้ที่มีฐานการวัดแตกต่างกัน

3.2 *ความเหมาะสมของกระบวนการประเมินคุณภาพภายนอก*

3.2.1 *ความเหมาะสมในการกำกับการทำงาน*

สมศ.ได้จัดทำเอกสาร เรื่อง “กรอบแนวทางการประเมินคุณภาพภายนอกระดับ อุดมศึกษา” (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2545, 2547) ให้ คณะนักประเมินภายนอกมีความเข้าใจที่ชัดเจนตรงกัน ในการเตรียมการประเมินคุณภาพภายนอก และใช้เป็นแนวทางในการวางแผน และการดำเนินการประเมินคุณภาพภายนอก ระดับอุดมศึกษา เอกสารดังกล่าวจัดว่าเป็นกลไกเพียงอย่างเดียวที่ สมศ. ใช้กำกับการรายงานผลการประเมิน คุณภาพภายนอก และเป็นการกำกับที่ใช้ได้ดี ทำให้ได้รายงานการประเมินคุณภาพภายนอก ระดับ อุดมศึกษา ส่วนใหญ่มีรูปแบบ โครงสร้าง และสาระ ตรงตามที่ สมศ. กำหนดไว้ ข้อดีของกำกับการ รายงานผลการประเมินคุณภาพภายนอกดังกล่าว ได้แก่ความมีเอกภาพของกระบวนการประเมิน การกำหนด ขอบข่ายสารสนเทศในมาตรฐานและตัวบ่งชี้การประเมิน รวมทั้งเกณฑ์การประเมิน ที่สมบูรณ์ และความชัดเจนของขอบเขตรายงานการประเมิน ส่วนที่เป็นข้อดีของการกำกับการ รายงานผลการประเมินคุณภาพภายนอก ได้แก่ ก) ความละเอียดประณีตของรายงานผลการ ประเมินคุณภาพภายนอก ซึ่งยังไม่มีเอกภาพระหว่างคณะนักประเมินภายนอกแต่ละคณะ ข) ความ สอดคล้องของ ข้อมูลสารสนเทศในแต่ละมาตรฐานและตัวบ่งชี้ ซึ่งยังมีส่วนที่ไม่สอดคล้องกัน ระหว่างสถาบันอุดมศึกษา ค) ตัวบ่งชี้ที่ใช้ในการประเมินยังมีความหมาย และกรอบการวัดแตกต่างกัน ทำให้เป็นปัญหาในการนำผลการประเมินอภิमानมาสังเคราะห์

3.2.2 *มาตรฐานในการรับรองรายงาน*

ผลการประเมินอภิमानพบว่า แม้รายงานผลการประเมินคุณภาพภายนอกมีคุณภาพ ตามมาตรฐานขั้นต่ำแต่ยังมีความแตกต่างระหว่างคุณภาพรายงานและความแตกต่างระหว่างคุณภาพ

นักประเมินภายนอกแต่ละคณะ ซึ่งมีผลทำให้มาตรฐานการรับรองรายงานยังไม่มีเอกภาพเท่าที่ควร

3.2.3 ความเหมาะสมของมาตรฐานและตัวบ่งชี้

ผลการวิจัยครั้งนี้ได้รายละเอียดเกี่ยวกับความเหมาะสมของตัวบ่งชี้หลายประเด็น เช่น ตัวบ่งชี้ที่มีความไวในการจัดกลุ่ม ตัวบ่งชี้ที่สถาบันอุดมศึกษายังด้อยประสิทธิภาพ ควรต้องพัฒนาข้อค้นพบเหล่านี้ เป็นประโยชน์ในการพิจารณาปรับปรุงตัวบ่งชี้และมาตรฐานการประเมินคุณภาพภายนอกให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

3.2.4 การสร้างคะแนนตัวบ่งชี้รวมคุณภาพสถาบันอุดมศึกษา

ตามหลักการประเมินคุณภาพภายนอกสถาบันอุดมศึกษา การรายงานผลการประเมินนิยมเสนอรายงานผลการประเมินคุณภาพสถานศึกษาแยกเป็นรายมาตรฐาน โดยนำเสนอเป็นแผนภูมิแสดงโปรไฟล์ (profile) แนวคิดใหม่ในการนำเสนอผลการประเมิน คือ การสร้างตัวบ่งชี้รวม (composite indicators building) หรือการสร้างมาตรฐานรวมเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป ผู้วิจัยได้ใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบลำดับที่สองสร้างตัวบ่งชี้รวมคุณภาพสถาบันอุดมศึกษา และนำเสนอหน้าหน้าตัวบ่งชี้ในการสร้างตัวบ่งชี้รวม

3.3 คุณภาพสถาบันอุดมศึกษา

ผลการวิจัยครั้งนี้พบความแตกต่างของคุณภาพสถาบันอุดมศึกษา ทั้งความแตกต่างระหว่างกลุ่มสถาบันสังกัดมหาวิทยาลัยของรัฐ มหาวิทยาลัยเอกชน และมหาวิทยาลัยราชภัฏ ความแตกต่างระหว่างกลุ่มมหาวิทยาลัยในเขตกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด และความแตกต่างระหว่างสถาบันอุดมศึกษา/มหาวิทยาลัย ภายในแต่ละกลุ่มสถาบัน/มหาวิทยาลัย

ข้อค้นพบจากการวิจัยด้านการวางกรอบข้อมูลและผลการวิเคราะห์เนื้อหาด้านจุดที่ควรพัฒนาให้รายละเอียดของแนวทางการพัฒนาปรับปรุงสถาบันอุดมศึกษาเป็นรายสถาบัน เช่น กลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏ ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีคุณภาพสถาบันต่ำกว่ากลุ่มอื่น มีประเด็นที่ควรพัฒนาแยกตามมาตรฐานเฉพาะมาตรฐานสำคัญดังนี้ มาตรฐานด้านคุณภาพบัณฑิต ประเด็นที่เป็นจุดที่ควรพัฒนามากที่สุดคือ สถาบันควรมีการยกระดับมาตรฐานคุณภาพบัณฑิต พบในสถาบันอุดมศึกษาทั้งหมด 11 สถาบัน มาตรฐานที่สามคือ มาตรฐานด้านการสนับสนุนการเรียนรู้ ประเด็นที่สำคัญที่สุดคือ การพัฒนาอาจารย์ในด้านคุณวุฒิ และตำแหน่งวิชาการ ซึ่งพบในทุกสถาบัน มาตรฐานที่สำคัญคือ มาตรฐานด้านการวิจัยและสร้างสรรค์ ประเด็นที่พบในทุกสถาบันคือ ควรสนับสนุนให้อาจารย์ทำวิจัยตลอดจนการเผยแพร่ผลงานวิจัย สำหรับมาตรฐานที่ห้า คือ มาตรฐานด้านการบริการวิชาการ

ประเด็นที่ทุกสถาบันยกเว้นสถาบันเดียวควรที่จะพัฒนา คือ การพัฒนา ออกแบบกิจกรรมโครงการ ที่สนองความต้องการของท้องถิ่น มาตรฐานที่เจ็ด คือมาตรฐานด้านการบริหารจัดการ ประเด็นที่พบมากที่สุดคือกลยุทธ์เพื่อเตรียมพร้อมกับความป็นมหาวิทยาลัยที่สมบูรณ์พบในสถาบันอุดมศึกษา 37 สถาบัน

3.4 ศักยภาพ และบทบาทในการประเมินอภิมานของนักประเมินภายนอก

Stufflebeam (1997) และ Scriven (2003) เสนอว่า การประเมินอภิมานเป็นพันธกิจที่นักประเมินทุกคนทั้งนักประเมินภายนอก และนักประเมินภายใน ต้องทำเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการประกันคุณภาพการประเมิน ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงในการประเมิน และ การใช้ผลการประเมินอภิมานเพื่อพัฒนาคุณภาพงานประเมินของตน พัฒนาศักยภาพด้านการประเมินของตน และพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา นักประเมินภายนอกมีหน้าที่สำคัญ คือ หน้าที่ในการประเมินและให้การรับรองคุณภาพขั้นต้นสถานศึกษา การประเมินอภิมานที่นักประเมินภายนอกต้องทำจึงมีทั้งการประเมินอภิมานภายนอก ได้แก่ การประเมินอภิมานรายงานการประเมินตนเองของสถานศึกษา (self assessment report or self study report = SAR or SSR) และการประเมินอภิมานภายใน ได้แก่ การประเมินอภิมานรายงานการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษา ที่ตนเองดำเนินการ ส่วนนักประเมินภายในมีหน้าที่หลักในการประเมินตนเองของสถานศึกษา (SSR or SAR) การประเมินอภิมานที่นักประเมินภายในต้องทำจึงเป็นการประเมินอภิมานภายใน ได้แก่ การประเมินอภิมานรายงานการประเมินตนเองของสถานศึกษา จะเห็นได้ว่านักประเมินทั้งนักประเมินภายนอกและนักประเมินภายใน ที่มีความรู้ความเข้าใจและสามารถทำการประเมินอภิมานได้ ย่อมสามารถนำผลการประเมินอภิมานไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนา ศักยภาพด้านการประเมินของตนเองได้เป็นอย่างดี

3.4.1 ศักยภาพของนักประเมินภายนอก

การกำหนดคุณสมบัติทั้งคุณสมบัติทั่วไปและคุณสมบัติเฉพาะของนักประเมินภายนอก การกำหนดวิธีการได้มาและการรับรองนักประเมินภายนอก รวมทั้งการจัดคณะนักประเมินภายนอกของสถาบันอุดมศึกษาของสมศ.ล้วนแต่เป็นกลไกสำคัญที่รับประกันได้ว่า คณะนักประเมินภายนอกมีศักยภาพในการประเมินตามเกณฑ์มาตรฐานในระดับหนึ่ง แต่หากมีการปรับปรุงกลไกดังกล่าวจะทำให้สามารถประกันความมีมาตรฐานระดับเดียวกันของคณะนักประเมินภายนอกได้มากขึ้น ผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่าอาจจะถึงเวลาที่ สมศ.ต้องดำเนินการตรวจสอบศักยภาพของคณะนักประเมินภายนอก และจัดกิจกรรมเพื่อการพัฒนาศักยภาพของนักประเมินภายนอกบางส่วน หรือการจัดประชุมสัมมนาเพื่อการแลกเปลี่ยนประสบการณ์อันจะนำไปสู่ความเป็นมาตรฐานระดับสูงที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน

3.4.2 บทบาทในการประเมินอภิमानของนักประเมินภายนอก

จากการประเมินอภิमानรายงานผลการประเมินคุณภาพภายนอก ระดับอุดมศึกษา ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่า นักประเมินคุณภาพภายนอกหลายคนได้ประเมินผลงานการประเมินคุณภาพภายนอกสถาบันอุดมศึกษาของตนเอง และเสนอข้อจำกัดของการประเมินรวมทั้ง แนวทางพัฒนาวิธีการประเมินในรายงานด้วย แม้ว่าการประเมินดังกล่าวจะยังมีใช่เป็นการประเมิน อภิमानเต็มรูปแบบที่สมบูรณ์แบบ แต่ผลงานดังกล่าว เป็นตัวบ่งชี้สำคัญว่านักประเมินภายนอกระดับ อุดมศึกษาหลายคนเข้าถึงวัฒนธรรมการประเมิน และแสดงบทบาทในการประเมินอภิमानอย่าง ชัดเจน นักประเมินภายนอกกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่จัดทำรายงานการประเมินคุณภาพภายนอกสถาบัน อุดมศึกษา ได้อย่างมีคุณภาพและมีมาตรฐานในระดับสูง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

1.1 การวิจัยซ้ำเพื่อตรวจสอบยืนยันผลการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งมีข้อจำกัดมาก

การวิจัยครั้งนี้ มีข้อจำกัดที่ขอบเขตการวิเคราะห์ครอบคลุมรายงานผลการประเมินคุณภาพ ภายนอก จำนวน 42 ฉบับ นับเป็นรายงานรุ่นแรก ที่สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมิน คุณภาพการศึกษาให้การรับรอง ข้อจำกัดเกี่ยวกับจำนวนรายงานเพียง 42 ฉบับ ทำให้ฐานข้อมูล มีขนาดกลุ่มตัวอย่างไม่เพียงพอที่ต่อการใช้สถิติวิเคราะห์ขั้นสูงและอาจให้ผลการวิเคราะห์ที่ไม่สมบูรณ์ เท่าที่ควร กรณีที่ใช้การวิเคราะห์สถิติขั้นสูง ผลการวิจัยจึงยังเป็นเพียงข้อสรุปขั้นต้น หากเป็นแต่ เพียงข้อค้นพบที่เป็นแนวทางสำหรับการทำวิจัยตรวจสอบต่อไปโดยเพิ่มขนาดฐานข้อมูล ข้อจำกัด เกี่ยวกับความเป็นรายงานผลการประเมินคุณภาพรุ่นแรก ทำให้ลักษณะรายงานมีความแตกต่างกัน เนื่องจากนักประเมินภายนอกเพิ่งจะเริ่มลงมือทำการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษาเป็นครั้งแรก และสถาบันอุดมศึกษาเพิ่งจะมีประสบการณ์ในการจัดทำรายงานประเมินตนเองรองรับการประเมิน ภายนอกเป็นครั้งแรก ลักษณะรายงานผลการประเมินคุณภาพภายนอกจึงขาดความสมบูรณ์ และ อาจมีปัญหาเรื่องเอกภาพ ผลการวิจัยที่ได้จึงขึ้นอยู่กับลักษณะที่ไม่ธรรมดาของปรากฏการณ์

1.2 การวิจัยเพื่อสร้างตัวบ่งชี้รวมคุณภาพสถาบันอุดมศึกษา

ในการวิจัยครั้งนี้ นอกจากผู้วิจัยได้นำเสนอผลการประเมินคุณภาพสถาบันอุดมศึกษาแยก ตามมาตรฐานเป็นรายมาตรฐานแล้ว ยังได้สร้างตัวบ่งชี้รวมเพื่อวัดคุณภาพสถาบันอุดมศึกษาเป็น ดัชนีรวมด้วย Nardo และคณะ (2005) ได้สรุปความคิดเห็นจากนักวิชาการด้านการวัดจำนวนมาก ถึงประโยชน์ของการสร้างตัวบ่งชี้รวม (composite indicator) ว่า ผลจากการสร้างตัวบ่งชี้รวมด้วย วิธีการที่ถูกต้อง ทำให้ได้สรุปผลการประเมินที่แปลความหมายได้ง่าย จัดกลุ่มสถาบันเพื่อวางแผน

การพัฒนาได้เหมาะสม สามารถเปรียบเทียบกลุ่มสถาบันเพื่อประโยชน์ในเชิงนโยบายได้สะดวก และ การสร้างตัวบ่งชี้ร่วมด้วยวิธีที่ถูกต้อง โดยใช้การวิเคราะห์ความไว (sensitivity analysis) และการวิเคราะห์ความไม่แน่นอน (uncertainty analysis) ซึ่งจะช่วยให้ได้นักความสำคัญของ ตัวบ่งชี้ย่อยแต่ละตัวในการสร้างตัวบ่งชี้ร่วม อันเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงและการพัฒนา สถาบันต่อไป

1.3 การวิจัยซ้ำโดยใช้ข้อมูลเพิ่มเติม

การประเมินคุณภาพภายนอก มีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออกกับการประเมินภายใน สถาบัน ในการจัดทำรายงานผลการประเมินคุณภาพภายนอกสถาบันอุดมศึกษา นักประเมิน ภายนอกได้ใช้ข้อมูลหลายรายการจากรายงานการประเมินตนเองของสถานศึกษา ดังนั้นหากมีการ วิจัยเพื่อสังเคราะห์รายงานผลการประเมินคุณภาพภายนอก และมีการใช้ข้อมูลจากรายงาน การประเมินตนเองของสถาบันอุดมศึกษา ย่อมจะทำให้ได้ผลการวิจัยที่มีความตรง (validity) สูงมากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

2.1 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา

การประเมินคุณภาพภายนอก เป็นกิจกรรมสำคัญในการประกันคุณภาพสถานศึกษา ผลจากการประเมินคุณภาพภายนอก เป็นเสมือนกระจกเงาสะท้อนให้เห็นจุดเด่น/จุดแข็ง จุดอ่อน/ จุดที่ควรต้องพัฒนาของสถาบันอุดมศึกษาเป็นรายสถาบัน ผลการสังเคราะห์รายงานผลการ ประเมินคุณภาพภายนอกสถาบันอุดมศึกษาเมื่อทำทั้งระบบ ฉายภาพให้เห็นคุณภาพของการ อุดมศึกษาโดยภาพรวมของประเทศ ให้แนวทางที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาระบบการอุดมศึกษา และการพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาได้เป็นอย่างดี ผลจากการวิจัยครั้งนี้ให้แนวทางหลายประการ ซึ่งผู้เกี่ยวข้องน่าจะได้นำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

2.2 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการประเมินคุณภาพภายนอก

การจัดทำเอกสาร เรื่อง “กรอบแนวทางการประเมินคุณภาพภายนอกระดับอุดมศึกษา” ให้คณะนักประเมินภายนอกใช้ในการเตรียมการประเมินคุณภาพภายนอก เป็นกลไกกำกับ การรายงานผลการประเมินคุณภาพภายนอกที่ได้ผลดี ทำให้กระบวนการประเมินคุณภาพภายนอก มีเอกภาพ

2.3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับศักยภาพนักประเมินภายนอก

คุณภาพของรายงานการประเมินคุณภาพภายนอกที่แตกต่างกัน ระหว่างคณะนักประเมิน สะท้อนถึงศักยภาพของนักประเมินภายนอกที่แตกต่างกัน และลักษณะรายงานบางฉบับที่มีนัย

แสดงถึงศักยภาพในการประเมินอภิमान นำมาสู่ข้อเสนอนี้ว่า น่าจะเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมที่ สมศ. จะดำเนินการตรวจสอบศักยภาพของคณะนักประเมินภายนอก และจัดกิจกรรมเพื่อการพัฒนา ศักยภาพของนักประเมินภายนอกบางส่วน หรือการจัดประชุมสัมมนาเพื่อการแลกเปลี่ยน ประสบการณ์อันจะนำไปสู่ความเป็นมาตรฐานระดับสูงที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน

เอกสารอ้างอิง

- นางลักษณ์ วิรัชชัย. (2542). *การวิเคราะห์อภิमान (Meta-analysis)*. กรุงเทพมหานคร: นิธิิน แอดเวอร์ไทซิงกรุ๊ป.
- นางลักษณ์ วิรัชชัย. (2547). *หลักการและวิธีการประเมินอภิमान*. เอกสารประกอบการบรรยาย ในการประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง การประเมินอภิमान (Meta evaluation) จัดโดย สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) วันที่ 29 มีนาคม 2547 ณ ห้องภาวดี ชั้น 2 โรงแรมสุดาพาเลซ กรุงเทพมหานคร.
- วรรณิ อริยสินสมบูรณ์. (2545). *การสังเคราะห์งานวิจัยในสาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษา: การ วิเคราะห์อภิमान*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษา คณะ ครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. (2541). *วิธีวิทยาการประเมิน*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- สุวิมล ว่องวานิช. (2547). *มาตรฐานการประเมินอภิमानและเครื่องมือประเมิน*. เอกสารประกอบ การบรรยาย ในการประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง การประเมินอภิमान (Meta evaluation) จัดโดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) วันที่ 29 มีนาคม 2547 ณ ห้องภาวดี ชั้น 2 โรงแรมสุดาพาเลซ กรุงเทพมหานคร.
- สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน). (2545). *กรอบ แนวทางการประเมินคุณภาพภายนอกระดับอุดมศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน รับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน).
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ และนางลักษณ์ วิรัชชัย. (2547). *การประเมินหลักสูตรสถาบันบัณฑิต พัฒนบริหารศาสตร์: การประเมินอภิमानและการวิเคราะห์อภิमान*. รายงานวิจัย ในโครงการประกันคุณภาพการศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- Glass, G.V. (2000). *Meta-analysis at 25*. Arizona State University, College of Education. Retrieved from <http://glass.ed.asu.edu/gene/papers/meta25.html>.

- Hedges, L.V. and Olkin, I. (1985). *Statistical Methods for Meta-Analysis*. Orlando, Florida: Academic Press, Inc.
- Hunter, J.E. and Schmidt, F.L. (1990). *Methods of Meta-Analysis: Correcting Error and Bias in Research Findings*. Newbury Park: Sage Publication.
- Nardo, M., Saisana, M., Saltelli and Tarantola, S. (2005). Tools for composite indicator building. European Communities. Retrieved from <http://www.farmweb.jrc.cec.eu.int/ci/bibliography.htm>.
- Scriven, M. (2003). *Meta-evaluation*. Retrieved from <http://eval.cgu.edu/lectures/evetypes/metaeval/>.
- Stufflebeam, D.L. (1999). *Program Evaluations Meatevaluation Checklist*. The Evaluation Center. Western Michigan University. Retrieved from <http://www.wmich.edu/evalctr/checklists/guidelines.htm>.
- Stufflebeam, D.L. (2002). *Guidelines for developing evaluation checklists: the checklists development checklist (CDC)*. The Evaluation Center. Western Michigan University. Retrieved from <http://www.wmich.edu/evalctr/checklists/guidelines.htm>.

